ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

తెలుగు దళిత సాహిత్యానికి ఆద్యుడైన జాషువా – సమానత్వ దృక్పథం

కొత్తపల్లి పరుశురాం

పరిశోధక విద్యార్థి,ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం,విశాఖపట్నం

Received: 15/01/2026
Article Accepted: 23/02/2026
Published Online: 25/02/2026
DOI:10.53414/Sahithyatharangini.2026.3.1.203

సారాంశం

తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో గుర్రం జాషువా ఒక విప్లవాత్మక కవిగా, సామాజిక సంస్కర్తగా, దళిత చైతన్యానికి మార్గదర్శిగా విశిష్ట స్థానాన్ని సంపాదించారు. సమాజంలో నెలకొన్న కుల వివక్ష, అంటరానితనం, అసమానతలు మరియు అణచివేతలను తన కవిత్వం ద్వారా ప్రశ్నించిన మహాకవి జాషువా. ఆయన రచనలు కేవలం సాహిత్య సృష్టులే కాకుండా సామాజిక మార్పుకు దోహదపడిన ఉద్యమ గ్రంథాలుగా నిలిచాయి. ముఖ్యంగా "గబ్బిలం", "ఫిరదౌసి", "క్రీస్తు చరిత్ర" వంటి రచనల ద్వారా మానవ సమానత్వం, సామాజిక న్యాయం మరియు విశ్వ మానవతా విలువలను ప్రతిపాదించారు. దళితుల జీవిత వాస్తవాలను సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించి వారికి ఒక స్వరాన్ని అందించిన తొలి కవులలో జాషువా ప్రముఖుడు. ఈ పరిశోధన పత్రం జాషువా కవిత్వంలో ప్రతిఫలించిన సమానత్వ భావనను, ఆయన మానవతా దృక్పథాన్ని మరియు దళిత చైతన్య నిర్మాణంలో ఆయన పాత్రను విశ్లేషిస్తుంది.

కీలక పదాలు:గుర్రం జాషువా, దళిత సాహిత్యం, సామాజిక సమానత్వం, మానవతావాదం, గబ్బిలం, కుల వివక్ష, దళిత చైతన్యం, సామాజిక న్యాయం.

1. పరిచయం

తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో గుర్రం జాషువా (1895–1971) ఒక యుగప్రవర్తక కవిగా గుర్తింపు పొందారు. కులవ్యవస్థ వల్ల అణచివేయబడిన వర్గాల బాధలను స్వయంగా అనుభవించిన జాషువా, తన జీవిత అనుభవాలను కవిత్వంగా మలిచారు. సమాజంలో కొనసాగుతున్న అంటరానితనం, అసమానత్వం మరియు సామాజిక అన్యాయాలను ఆయన తన రచనల ద్వారా తీవ్రంగా విమర్శించారు. తెలుగు

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

సాహిత్యంలో దళిత జీవితాన్ని కవితా వస్తువుగా స్వీకరించి దానికి గౌరవప్రదమైన స్థానం కల్పించిన తొలి కవిగా ఆయనను పరిగణిస్తారు.

జాషువా కవిత్వంలో సమానత్వం ఒక కేంద్ర భావంగా కనిపిస్తుంది. మానవులందరూ సమానమేనని, కులం మరియు మతం ఆధారంగా వివక్ష చూపడం మానవత్వానికి విరుద్ధమని ఆయన బలంగా నమ్మారు. ఈ భావజాలం ఆయన ప్రతి రచనలో ప్రతిధ్వనిస్తుంది.

2. జాషువా – దళిత సాహిత్యానికి ఆద్యుడు

తెలుగు దళిత సాహిత్య చరిత్రలో మహాకవి గుర్రం జాషువా ఒక విప్లవాత్మక వ్యక్తిత్వంగా నిలిచారు. దళిత సాహిత్యం అనే ప్రత్యేక సాహిత్య ధోరణి రూపుదిద్దుకునే ముందే ఆయన తన కవిత్వం ద్వారా అణగారిన వర్గాల జీవితాలను, వారి బాధలను, సామాజిక అసమానతలను సాహిత్య వస్తువులుగా స్వీకరించారు. అప్పటి వరకు తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రధానంగా రాజులు, దేవతలు, పురాణ పాత్రల జీవితాలు ప్రాధాన్యం పొందగా, జాషువా సామాన్య ప్రజల జీవితాలను కవిత్వ కేంద్రంగా మార్చారు. ఈ కారణంగానే ఆయనను తెలుగు దళిత సాహిత్యానికి ఆద్యుడిగా పరిగణిస్తారు.

జాషువా స్వయంగా సామాజిక వివక్షను అనుభవించిన వ్యక్తి కావడంతో ఆయన రచనల్లో దళితుల వేదన సహజంగా ప్రతిఫలించింది. కులవ్యవస్థ కారణంగా మనుషులు ఎదుర్కొనే అవమానాలు, అణచివేత, అస్పృశ్యత వంటి సమస్యలను ఆయన తన కవిత్వంలో తీవ్రంగా ఖండించారు. సమాజంలో ప్రతి మనిషికి సమాన గౌరవం, సమాన హక్కులు ఉండాలని ఆయన గట్టిగా వాదించారు. ఆయన కవిత్వం కేవలం వ్యక్తిగత బాధల వ్యక్తీకరణ మాత్రమే కాకుండా సామాజిక మార్పు కోసం చేసిన సాహిత్య ఉద్యమంగా కూడా నిలిచింది.

ప్రత్యేకంగా గబ్బిలం, అనాథ, ఫిరదౌసి వంటి రచనల్లో దళితుల జీవిత వాస్తవాలు, వారి ఆత్మగౌరవ పోరాటం, మానవ సమానత్వం వంటి అంశాలు స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. గబ్బిలంలో దేవాలయ ప్రవేశం నిషేధించబడిన దళితుని బాధను ప్రతీకాత్మకంగా చిత్రిస్తూ, కులవివక్షపై తీవ్ర నిరసన వ్యక్తం చేశారు. ఈ రచన ద్వారా అస్పృశ్యత అనే సామాజిక దురాచారాన్ని ప్రపంచానికి తెలియజేశారు. దళితుని స్వరాన్ని సాహిత్యంలో బలంగా వినిపించిన తొలి కవుల్లో జాషువా ఒకరు.

జాషువా రచనల్లో దళిత జీవితం కేవలం జాలికి లేదా కరుణకు పాత్రమైనదిగా చిత్రించబడలేదు. ఆయన దళితులను ఆత్మవిశ్వాసం కలిగిన, తమ హక్కుల కోసం పోరాడగల వ్యక్తులుగా చూపించారు. వారి

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

జీవితాల్లోని పోరాటస్ఫూర్తిని, స్వాభిమానాన్ని, మానవీయ విలువలను వెలికితీశారు. ఈ విధంగా ఆయన కవిత్వం దళితుల్లో ఆత్మగౌరవ భావనను పెంపొందించి సామాజిక చైతన్యానికి దోహదపడింది.

దళితుల సమస్యలను మాత్రమే కాకుండా సమాజంలో సమానత్వం, సోదరభావం, మానవత్వం వంటి విశ్వమానవ విలువలను కూడా జాషువా తన కవిత్వంలో ప్రతిపాదించారు. అందువల్ల ఆయన కవిత్వం ఒక కులానికి లేదా వర్గానికి మాత్రమే పరిమితం కాకుండా మొత్తం సమాజానికి మార్గదర్శకంగా నిలిచింది. దళిత సాహిత్యానికి సిద్ధాంతపరమైన పునాదులు వేసిన కవిగా, సమానత్వ భావజాలాన్ని వ్యాప్తి చేసిన మహనీయుడిగా జాషువా తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో చిరస్థాయిగా నిలిచారు.

3. జాషువా కవిత్వంలో సామాజిక సమానత్వం

సామాజిక సమానత్వం అనేది మహాకవి గుర్రం జాషువా కవిత్వంలోని అత్యంత ముఖ్యమైన భావజాలాలలో ఒకటి. మానవ సమాజంలో కులం, మతం, వర్గం, ధనం వంటి అంశాల ఆధారంగా ఏర్పడిన అసమానతలను ఆయన తీవ్రంగా ఖండించారు. ప్రతి మనిషి జన్మతో సమానుడే అనే విశ్వాసాన్ని ఆయన తన రచనల ద్వారా వ్యక్తపరిచారు. మనిషి విలువను అతని కులం లేదా సామాజిక నేపథ్యం ఆధారంగా కాకుండా అతని మానవత్వం, నైతికత మరియు వ్యక్తిత్వం ఆధారంగా అంచనా వేయాలని జాషువా అభిప్రాయపడ్డారు.

ఆయన కాలంలో సమాజంలో విస్తృతంగా ఉన్న అస్పృశ్యత, కుల వివక్ష మరియు సామాజిక అణచివేతలను తన కవిత్వంలో నిరసించారు. సమాజంలో కొందరిని ఉన్నతులుగా, మరికొందరిని హీనులుగా పరిగణించే మనస్తత్వం మానవత్వానికి విరుద్ధమని ఆయన పేర్కొన్నారు. కుల వ్యవస్థ వల్ల మానవ సంబంధాలు దెబ్బతింటాయని, సమాజ అభివృద్ధికి అది అడ్డంకిగా మారుతుందని ఆయన భావించారు. అందువల్ల సమానత్వం, సోదరభావం మరియు పరస్పర గౌరవం ఆధారంగా సమాజం నిర్మితమవ్వాలని సూచించారు.

గబ్బిలం వంటి రచనల్లో దేవుని ముందు అందరూ సమానులే అనే సందేశాన్ని ఆయన స్పష్టంగా వ్యక్తం చేశారు. దేవాలయ ప్రవేశం వంటి ప్రాథమిక హక్కుల విషయంలో కూడా కుల ఆధారిత వివక్ష ఉండకూడదని వాదించారు. ప్రతి వ్యక్తికి సమాన అవకాశాలు, సమాన గౌరవం మరియు సమాన హక్కులు లభించే సమాజమే ఆదర్శ సమాజమని ఆయన విశ్వసించారు. జాషువా కవిత్వం కేవలం సాహిత్య సృష్టి మాత్రమే కాకుండా సామాజిక సంస్కరణకు దారితీసే ఉద్యమంగా కూడా నిలిచింది. ఈ కారణంగానే ఆయన కవిత్వం నేటికీ సామాజిక సమానత్వానికి ప్రేరణగా నిలుస్తూ మానవతా విలువలను చాటుతోంది.

4. "గబ్బిలం"లో సమానత్వ దృక్పథం

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

గబ్బిలం మహాకవి గుర్రం జాషువా రచించిన అత్యంత ప్రసిద్ధ ఖండకావ్యాలలో ఒకటి. తెలుగు సాహిత్యంలో దళిత చైతన్యానికి, సామాజిక సమానత్వ భావనకు ఈ కావ్యం ఒక మైలురాయిగా నిలిచింది. ఈ రచనలో జాషువా ఒక దళితుని మనోవేదనను, అతను ఎదుర్కొన్న సామాజిక అవమానాలను ప్రతీకాత్మకంగా చిత్రించారు. దేవాలయంలోకి ప్రవేశించడానికి అనుమతి లేని ఒక దళితుడు తన ప్రార్థనను, తన ఆవేదనను గబ్బిలం ద్వారా పరమశివునికి చేరవేయాలని కోరడం ఈ కావ్యంలోని ప్రధాన ఇతివృత్తం.

జాషువా ఈ కావ్యం ద్వారా సమాజంలో నెలకొన్న అస్పృశ్యత, కులవివక్ష వంటి దురాచారాలను తీవ్రంగా విమర్శించారు. దేవుడు అందరికీ ఒకడే అయినప్పుడు, ఆయన ఆలయాలు కూడా అందరికీ అందుబాటులో ఉండాలనే భావనను ప్రతిపాదించారు. మానవులు సృష్టించిన కులభేదాలు దైవసృష్టిలో లేవని ఆయన స్పష్టం చేశారు. సమాజంలో కొందరికి మాత్రమే హక్కులు, మరికొందరికి నిరాకరణ అనే పరిస్థితిని ప్రశ్నిస్తూ సమానత్వం కోసం తన స్వరాన్ని వినిపించారు.

ఈ కావ్యంలో జాషువా దళితుని బాధను వ్యక్తపరుస్తూ ఇలా అంటారు:

"పామునకు పాలు, చీమకు పంచదార
మేపుకొనుచున్న కర్మభూమిన్ జనించు
ప్రాక్తనంబైన ధర్మదేవతకును కూడ
ఉలికిపడు జబ్బు గలదు వీడున్న చోట."

ఈ పంక్తుల ద్వారా సమాజంలో జంతువులకు కూడా చూపే దయ, ప్రేమను మనుషుల పట్ల చూపడంలో కనిపించే వివక్షను జాషువా ఎత్తిచూపారు. ఇది సామాజిక అసమానతపై ఆయన చేసిన ఘాటైన విమర్శగా నిలుస్తుంది.

అలాగే, దేవుని ముందు అందరూ సమానులే అనే భావనను ఈ కావ్యం అంతటా ప్రతిధ్వనింపజేశారు. కులం ఆధారంగా మనుషులను విభజించడం మానవత్వానికి విరుద్ధమని ఆయన వాదించారు. సమాజంలో ప్రతి వ్యక్తికి సమాన గౌరవం, సమాన అవకాశాలు, సమాన హక్కులు లభించాలనే ఆకాంక్ష గబ్బిలంలో స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

అందువల్ల గబ్బిలం కేవలం ఒక ఖండకావ్యం మాత్రమే కాకుండా సామాజిక సమానత్వం కోసం రాసిన సాహిత్య ప్రకటనగా నిలిచింది. కుల వివక్షకు వ్యతిరేకంగా పోరాడే భావజాలాన్ని ప్రజల్లో నింపిన ఈ రచన నేటికీ సమానత్వం, మానవత్వం, సామాజిక న్యాయం వంటి విలువలకు ప్రతీకగా నిలుస్తోంది.

5. మానవతావాద దృక్పథం

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

మహాకవి గుర్రం జాషువా కవిత్వంలో మానవతావాదం అత్యంత ప్రాధాన్యమైన భావజాలంగా కనిపిస్తుంది. ఆయన దృష్టిలో మానవత్వమే అత్యున్నత విలువ. కులం, మతం, జాతి, భాష, ప్రాంతం వంటి భేదాలు మనుషులను విభజించడానికి కాకుండా పరస్పర అవగాహనకు దోహదపడాలని ఆయన భావించారు. ప్రతి మనిషిని సమాన గౌరవంతో చూడడం, ప్రేమించడం మరియు ఆదరించడం నిజమైన మానవతావాదమని ఆయన తన రచనల ద్వారా తెలియజేశారు.

జాషువా రచనల్లో మానవ ప్రేమ, కరుణ, దయ, సహనం మరియు సహజీవన భావనలు విస్తృతంగా కనిపిస్తాయి. సమాజంలో అణగారినవారు, పేదలు, నిరుపేదలు మరియు వివక్షకు గురైనవారి పట్ల ఆయన ప్రత్యేకమైన సానుభూతిని వ్యక్తం చేశారు. మానవుని గొప్పతనం అతని జన్మలో కాకుండా అతని గుణాలలో ఉందని ఆయన విశ్వసించారు. అందువల్ల ప్రతి మనిషికి గౌరవప్రదమైన జీవితం గడిపే హక్కు ఉందని తన కవిత్వంలో ప్రతిపాదించారు.

ప్రత్యేకంగా క్రీస్తు చరిత్ర వంటి రచనల్లో జాషువా విశ్వమానవతా దృక్పథం స్పష్టంగా ప్రతిఫలిస్తుంది. యేసుక్రీస్తు బోధించిన ప్రేమ, క్షమ, త్యాగం మరియు సేవా భావాలను ఆయన గొప్ప మానవ విలువలుగా చిత్రించారు. మానవుల మధ్య ద్వేషం, అసూయ, వివక్షలకు స్థానం లేకుండా ప్రేమతో కూడిన సమాజ నిర్మాణం జరగాలని ఆయన ఆకాంక్షించారు. మతం కంటే మానవత్వమే గొప్పదని ఆయన సందేశం.

జాషువా మానవతావాదాన్ని ప్రతిబింబించే ఒక భావన ఇలా ఉంటుంది:

"కోటానుకోట్లు నరులొక మేటి జగన్మాతృ సుతులు మిత్రులని మదింపుమీ."

ఈ భావం ద్వారా ప్రపంచంలోని సమస్త మానవులు ఒకే తల్లి సంతానమని, అందరూ పరస్పరం సోదరులుగా జీవించాలని జాషువా సూచించారు. మానవుల మధ్య ఉన్న కృత్రిమ భేదాలను తొలగించి సోదరభావాన్ని పెంపొందించాలనే ఆయన ఆకాంక్ష ఇందులో వ్యక్తమవుతుంది.

అలాగే ఆయన కవిత్వంలో ప్రేమ, శాంతి, సమానత్వం మరియు సేవాభావం వంటి విలువలు నిరంతరం ప్రతిధ్వనిస్తాయి. అణగారిన వర్గాల పట్ల గౌరవం చూపడం, వారి హక్కులను పరిరక్షించడం, సమాజంలో ప్రతి వ్యక్తిని సమానంగా చూడడం వంటి అంశాలను ఆయన ప్రోత్సహించారు. ఈ విధంగా జాషువా కవిత్వం కేవలం సామాజిక విమర్శ మాత్రమే కాకుండా మానవతా విలువలను స్థాపించే ఒక గొప్ప సాహిత్య ఉద్యమంగా నిలిచింది. ఆయన మానవతావాద దృక్పథం నేటికీ సమానత్వం, ప్రేమ మరియు సహజీవనానికి మార్గదర్శకంగా నిలుస్తోంది.

6. దళిత చైతన్యంపై జాషువా ప్రభావం

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

మహాకవి గుర్రం జాషువా తెలుగు దళిత సాహిత్య చరిత్రలో ఒక యుగకర్తగా నిలిచారు. ఆయన రచనలు కేవలం తన కాలానికే పరిమితం కాకుండా తరువాతి తరాల రచయితలపై కూడా గాఢమైన ప్రభావాన్ని చూపాయి. దళితుల జీవితాల్లోని బాధలు, అవమానాలు, సామాజిక అన్యాయాలను ఆయన తన కవిత్వంలో శక్తివంతంగా ప్రతిబింబించడం ద్వారా ఒక కొత్త సాహిత్య దిశను సూచించారు. దళితుల ఆత్మగౌరవం, స్వాభిమానం, హక్కుల సాధన వంటి అంశాలను సాహిత్య చర్చలోకి తీసుకువచ్చిన తొలి కవుల్లో జాషువా ప్రముఖుడు.

జాషువా రచనల ప్రభావంతో తరువాతి కాలంలో దళిత సాహిత్యం ఒక ఉద్యమ రూపాన్ని సంతరించుకుంది. బోయి భీమన్న, కత్తి పద్మారావు, ఎండ్లూరి సుధాకర్ వంటి రచయితల సాహిత్యంలో జాషువా భావజాల ప్రభావం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. దళితుల సమస్యలను సామాజిక దృక్పథంతో పరిశీలించడం, వారి జీవిత వాస్తవాలను సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించడం, సమాన హక్కుల కోసం స్వరం వినిపించడం వంటి అంశాలలో జాషువా చూపిన మార్గాన్ని ఈ రచయితలు అనుసరించారు.

జాషువా కవిత్వం దళిత సమాజంలో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పెంపొందించింది. కులవివక్షకు వ్యతిరేకంగా పోరాడే ధైర్యాన్ని కల్పించింది. సమాజంలో తాము కూడా సమాన హక్కులు కలిగిన పౌరులమే అనే చైతన్యాన్ని దళితుల్లో మేల్కొలిపింది. ఆయన రచనలు దళితుల ఆత్మగౌరవ పోరాటానికి ఒక స్ఫూర్తి కేంద్రంగా నిలిచాయి. అందువల్ల జాషువా కవిత్వం కేవలం సాహిత్య ప్రక్రియ మాత్రమే కాకుండా ఒక సామాజిక చైతన్య ఉద్యమంగా కూడా భావించబడుతుంది.

దళిత సాహిత్య ఉద్యమం అధికారికంగా ప్రారంభమయ్యే ముందు నుంచే జాషువా తన రచనల ద్వారా దాని భావపరమైన పునాదులను నిర్మించారు. దళితుల అనుభవాలను సాహిత్య వస్తువులుగా మలచడం, సామాజిక అసమానతలను ప్రశ్నించడం, మానవ సమానత్వాన్ని ప్రతిపాదించడం ద్వారా ఆయన దళిత సాహిత్యానికి బలమైన సిద్ధాంతపరమైన ఆధారాన్ని అందించారు. ఈ కారణంగా అనేక మంది సాహిత్య విమర్శకులు జాషువాను తెలుగు దళిత సాహిత్యానికి ఆద్యుడిగా, దళిత చైతన్యానికి తొలి ప్రేరకుడిగా అభివర్ణిస్తారు.

జాషువా ప్రభావం నేటికీ కొనసాగుతూనే ఉంది. సమానత్వం, సామాజిక న్యాయం, మానవ గౌరవం వంటి విలువల కోసం పోరాడే ప్రతి దళిత రచయితలో, ప్రతి సామాజిక ఉద్యమకారుడిలో ఆయన ఆలోచనల ప్రతిధ్వని వినిపిస్తుంది. అందువల్ల జాషువా తెలుగు సాహిత్యంలో మాత్రమే కాకుండా భారతీయ దళిత చైతన్య చరిత్రలో కూడా ఒక శాశ్వత ప్రేరణాస్తంభంగా నిలిచారు.

ISSN:3048-5908 Impact Factor: 6.673 (SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-1, (Jan/Feb/Mar), 2026

7. ముగింపు

గుర్రం జాషువా తెలుగు సాహిత్యంలో సమానత్వం, మానవతావాదం మరియు సామాజిక న్యాయానికి ప్రతీకగా నిలిచారు. ఆయన కవిత్వం కుల వివక్షను ప్రశ్నిస్తూ సమాన సమాజ నిర్మాణాన్ని ఆకాంక్షించింది. దళితుల బాధలను సాహిత్య వస్తువుగా స్వీకరించి వారికి గౌరవప్రదమైన స్థానం కల్పించిన తొలి మహాకవిగా ఆయన చరిత్రలో నిలిచారు. తెలుగు దళిత సాహిత్యానికి ఆద్యుడిగా జాషువా చేసిన సేవలు చిరస్మరణీయమైనవి. ఆయన సమానత్వ దృక్పథం నేటికీ సామాజిక మార్పుకు మార్గదర్శకంగా నిలుస్తోంది.

గ్రంథసూచి

జాషువా, గుర్రం. *గబ్బిలం*. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, హైదరాబాద్.

జాషువా, గుర్రం. *క్రీస్తు చరిత్ర*. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, హైదరాబాద్.

జాషువా, గుర్రం. *జాషువా ఖండకావ్యాలు*. తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్.

భీమన్న, బోయి. *పాలేరు*. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, హైదరాబాద్.

పద్మారావు, కత్తి. *దళిత సాహిత్యవాదం – జాషువా*. లోకాయత ప్రచురణలు, విజయవాడ.

నారాయణరెడ్డి, సి. *ఆధునిక ఆంధ్ర కవిత్వము – సంప్రదాయములు, ప్రయోగములు*. విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్.

వెంకటేశ్వరరావు, ఎస్.వి. *తెలుగు సాహిత్య విమర్శ*. తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్.

సత్యనారాయణ, కొలకలూరి. *దళిత సాహిత్య తాత్త్విక నేపథ్యం*. దళిత సాహిత్య పీఠం, తిరుపతి.